

Jørgen Goul Andersen

Kommentarer til Borchorst, Christensen og Rostgaard

Kommentarerne til debatindlægget falder i to dele. En stor del af Borchorst, Christensen & Rostgaards bemærkninger knytter sig til standpunkter, der notorisk ikke findes i bogen, hvorved det bliver vanskeligt at vurdere, om der egentlig foreligger en substantiel uenighed. Disse misforståelser kommenteres først, hvorefter kommentaren går over til diskussionen om køn/klasse, kapitalisme/patriarkat, hvor der givetvis er en substantiel uenighed.

Den første misforståelse vedrører politikforståelsen. Bogen er emnemæssigt afgrænset til kun at behandle partivalg og politiske holdninger. Men det er en afgrænsning, ikke en politikforståelse. Hvilken politikforståelse, Borchorst, Christensen & Rostgaard tilskriver bogen, og hvilken der efterlyses, kommer desværre ikke frem i indlægget. Der tales et sted om, at ”mandepremisserne” i politikfeltet, politikmåden og de etablerede politiske sagsområder bliver der i og for sig ikke rokket ved”. Hvordan udtrykket ”i og for sig” skal fortolkes, ved jeg ikke, men jeg vil dog nævne, at hele kapitel 9 handler om ”mandepremisserne i politikfeltet”, og at ”mandepremisserne i politikmåden” er et centralt tema i kapitel 12. Videre taler Borchorst, Christensen & Rostgaard om nødvendigheden af at tage udgangspunkt i kvinders liv og erfaringer, men det er jo netop hovedsigtet overalt i bogen – og det er i øvrigt samtidig kernen i indvendingerne mod patriarkatsteoriernes perspektiv, jfr. herom senere. Konkret nævner Borchorst, Christensen & Rostgaard blandt andet forskellen mellem mænds og kvinders faglige problemer som følge af kvinders særlige placering i feltet familie-arbejde. Men denne særlige placering er jo understreget igen og igen i bogen, og i kapitel 10 testes netop forskellige forklaringer på kønsforskelle i faglig adfærd, hvoraf flere netop udledes på basis af den nævnte særlige kvindesituation. Endelig understreges holdningen til nedsættelsen af arbejdstiden som en af de politisk helt centrale kønsspecifikke holdninger, så jeg har svært ved at se, hvad Borchorst, Christensen & Rostgaard egentlig sigter til.

Den næste misforståelse er, at bogen skulle beskyldes kvindeforskningen for ikke at bruge kvantitative metoder. Det er der intetsteds taget stilling til – derimod er der påpeget det overraskende og beklagelige i, at kvinders politiske holdninger og partivalg er et næsten udforsket område siden 1950'erne. Dette til trods for, at problemet er væsentligt, og til trods for, at de nødvendige teoretiske analyseredskaber – som jeg i høj grad ”trækker på” – er udviklet i kvindeforskningsregie. Her anføres det en passant som én blandt flere mulige forklaringer, at man – med Harriet Holters formulering – langt ad vejen har haft forkærlighed for ”bløde” data. I øvrigt er jeg naturligvis enig i det nyttige i at kombinere ”hårde” og ”bløde” data i holdningsundersøgelser for at kende interviewpersonernes bag-

Jørgen Goul Andersen

Kommentarer til Borchorst, Christensen og Rostgaard

Kommentarerne til debatindlægget falder i to dele. En stor del af Borchorst, Christensen & Rostgaards bemærkninger knytter sig til standpunkter, der notorisk ikke findes i bogen, hvorved det bliver vanskeligt at vurdere, om der egentlig foreligger en substantiel uenighed. Disse misforståelser kommenteres først, hvorefter kommentaren går over til diskussionen om køn/klasse, kapitalisme/patriarkat, hvor der givetvis er en substantiel uenighed.

Den første misforståelse vedrører politikforståelsen. Bogen er emnemæssigt afgrænset til kun at behandle partivalg og politiske holdninger. Men det er en afgrænsning, ikke en politikforståelse. Hvilken politikforståelse, Borchorst, Christensen & Rostgaard tilskriver bogen, og hvilken der efterlyses, kommer desværre ikke frem i indlægget. Der tales et sted om, at ”mandepremisserne” i politikfeltet, politikmåden og de etablerede politiske sagsområder bliver der i og for sig ikke rokket ved”. Hvordan udtrykket ”i og for sig” skal fortolkes, ved jeg ikke, men jeg vil dog nævne, at hele kapitel 9 handler om ”mandepremisserne i politikfeltet”, og at ”mandepremisserne i politikmåden” er et centralt tema i kapitel 12. Videre taler Borchorst, Christensen & Rostgaard om nødvendigheden af at tage udgangspunkt i kvinders liv og erfaringer, men det er jo netop hovedsigtet overalt i bogen – og det er i øvrigt samtidig kernen i indvendingerne mod patriarkatsteoriernes perspektiv, jfr. herom senere. Konkret nævner Borchorst, Christensen & Rostgaard blandt andet forskellen mellem mænds og kvinders faglige problemer som følge af kvinders særlige placering i feltet familie-arbejde. Men denne særlige placering er jo understreget igen og igen i bogen, og i kapitel 10 testes netop forskellige forklaringer på kønsforskelle i faglig adfærd, hvoraf flere netop udledes på basis af den nævnte særlige kvindesituation. Endelig understreges holdningen til nedsættelsen af arbejdstiden som en af de politisk helt centrale kønsspecifikke holdninger, så jeg har svært ved at se, hvad Borchorst, Christensen & Rostgaard egentlig sigter til.

Den næste misforståelse er, at bogen skulle beskyldes kvindeforskningen for ikke at bruge kvantitative metoder. Det er der intetsteds taget stilling til – derimod er der påpeget det overraskende og beklagelige i, at kvinders politiske holdninger og partivalg er et næsten udforsket område siden 1950'erne. Dette til trods for, at problemet er væsentligt, og til trods for, at de nødvendige teoretiske analyseredskaber – som jeg i høj grad ”trækker på” – er udviklet i kvindeforskningsregie. Her anføres det en passant som én blandt flere mulige forklaringer, at man – med Harriet Holters formulering – langt ad vejen har haft forkærlighed for ”bløde” data. I øvrigt er jeg naturligvis enig i det nyttige i at kombinere ”hårde” og ”bløde” data i holdningsundersøgelser for at kende interviewpersonernes bag-

grund for at svare, hvad kvindeforskningen har haft godt blik for. Men det må ikke desto mindre altid bero på om konkret vurdering, om fortolkningen af svarene nu er rimelig, uanset om man eksplicit bruger "bløde" data eller ej sammen med de "hårde".

Den sidste misforståelse, der dog også rummer substantiel uenighed, er at bogen skulle give udtryk for, "at kvindeforskningen generelt er kendetegnet ved at være ahistorisk og uden blik for klassemæssige skel blandt kvinder". Hvor Borchorst, Christensen & Rostgaard har det fra, ved jeg ikke. Bogen understreger, at kvindeforskningen er en højst heterogen størrelse (i øvrigt endnu en misforståelse i Borchorst, Christensen & Rostgaards indlæg) og siger, at "*patriarkats-teorierne er...tilbøjelige til at underdrive klassemæssige og andre skel mellem kvinder*", samt at "ikke så få *feministiske teorier tenderer mod at være ahistoriske i deres perspektiv*" (p. 26). Det er noget ganske andet end det, Borchorst, Christensen & Rostgaard skriver, og der sondres i øvrigt i bogen mellem underdrivelse af klasseskel og ahistorisk perspektiv, hvad jeg ikke er sikker på, at Borchorst, Christensen & Rostgaard gør i indlægget.

I øvrigt er jeg ganske enig i, at Hartmanns teori om kapitalisme og patriarkat som adskilte systemer, der historisk indgår skiftende alliancer, er yderst frugtbar og spændende. Det er netop derfor, kritikken retter sig mod Hartmann og ikke et af de "lette ofre". Hvorfra Borchorst, Christensen & Rostgaard har fået det indtryk, at jeg kritiserer Hartmann for at være klasseløs, ved jeg dog ikke. Hun bliver alene kritiseret for en tilbøjelighed til et ahistorisk perspektiv. Eksemplet, der nævnes, er Hartmanns centrale illustration af alliancen mellem patriarkat og kapitalisme: Arbejderbevægelsens ønske om at begrænse kvindearbejdet i den tidlige kapitalisme. Hartmann nævner slet ikke, at kvindearbejdet dengang faktisk også betød en trussel mod arbejderfamiliernes fysiske reproduktion – et aspekt, som blandt andet er fremhævet af Dahlerup (1981) – jfr. i øvrigt, at Dansk Kvindesamfund, som beskrevet af blandt andet Borchorst m.fl. (1977), langt ind i 1950'erne gik ind for at begrænse erhvervsarbejdet mest muligt for kvinder med børn.

Disse kritikpunkter hænger så igen sammen med en af bogens centrale (men ikke empirisk efterprøvede) antagelser – nemlig at der navnlig set i et handlingsperspektiv er afgrundsdyb forskel mellem den undertrykkelse, der ligger i den traditionelle arbejdsdeling mellem kønnene (hvor man med nogen ret kunne tale om komplementære funktioner) og den nuværende (ulige og meget andet) arbejdsdeling. Sat på spidsen mener jeg ikke, den førstnævnte situation giver mange muligheder for en reaktion mod undertrykkelsen, medens den sidstnævnte situation nærmest gør en reaktion uundgåelig. Hvis Borchorst, Christensen & Rostgaard bekender sig til Hartmanns teorier, er det formentlig først og fremmest her, vi er uenige, og her de burde have sat ind med kritikken.

Den anden grund til min vægring mod at tage udgangspunkt i patriarkatsbegrebet i bogen – og den position burde Borchorst, Christensen & Rostgaard måske også have problematiseret – er, at det for mig at se ikke kan udstrækkes til at dække kvinders kønsspecifikke politiske artikulation. I stedet tager bogen udgangspunkt i kvinders livserfaringer og følger her Petersons (1984) opdeling i politisk-ideologiske effekter af kvindeundertrykkelsen og politisk-ideologiske ef-

fekter af kvinders reproduktive rolle, hvor sidstnævnte opererer med ikke alene interesser, men også værdier, som hypotetisk mellemkommende variabel. Endelig kunne man tilføje – bogen opererer implicit med det – en tredje kategori, nemlig politisk-ideologiske effekter af lønarbejderrollen som sådan, effekter som antages ikke i sig selv at være kønsspecifikke, men som kan blive det i kraft af mænds og kvinders forskellige placering på arbejdsmarkedet. (De genuint kønsspecifikke aspekter er dækket ind af de to førstnævnte kategorier). Påstanden er i den forbindelse, at overgangen til erhvervsarbejde, det offentliges overtagelse af reproduktive funktioner samt de nye reproduktive issues, vil ændre kvinders kønsspecifikke politiske artikulation fra en alt i alt "konservativ" til en "progressiv" bias.

Referencer

- Borchorst, Anette et al. (1977). *Hvor gik kvinderne hen, da de gik ud?*, Århus: Modtryk.
- Dahlerup, Drude (1981). "Hvilken klasse tilhører kvinden? Hvilket køn har arbejderne?", *Forum for kvindeforskning*, 1. årg., nr. 2, pp. 4-13.
- Peterson, Abby (1984). "The Gender – Sex Dimension in Swedish Politics", *Acta Sociologica*, vol. 27, pp. 3-18.

fekter af kvinders reproduktive rolle, hvor sidstnævnte opererer med ikke alene interesser, men også værdier, som hypotetisk mellemkommende variabel. Endelig kunne man tilføje – bogen opererer implicit med det – en tredje kategori, nemlig politisk-ideologiske effekter af lønarbejderrollen som sådan, effekter som antages ikke i sig selv at være kønsspecifikke, men som kan blive det i kraft af mænds og kvinders forskellige placering på arbejdsmarkedet. (De genuint kønsspecifikke aspekter er dækket ind af de to førstnævnte kategorier). Påstanden er i den forbindelse, at overgangen til erhvervsarbejde, det offentliges overtagelse af reproduktive funktioner samt de nye reproduktive issues, vil ændre kvinders kønsspecifikke politiske artikulation fra en alt i alt "konservativ" til en "progressiv" bias.

Referencer

- Borchorst, Anette et al. (1977). *Hvor gik kvinderne hen, da de gik ud?*, Århus: Modtryk.
- Dahlerup, Drude (1981). "Hvilken klasse tilhører kvinden? Hvilket køn har arbejderne?", *Forum for kvindeforskning*, 1. årg., nr. 2, pp. 4-13.
- Peterson, Abby (1984). "The Gender – Sex Dimension in Swedish Politics", *Acta Sociologica*, vol. 27, pp. 3-18.